

протиріччя між старим та новим;
протиріччя між прагненням порядку і хаосом;
протиріччя між прагненням системи до встановлення стійкого стану та засобами його досягнення;
протиріччя між цілями системи та цілями її компонентів;
протиріччя між процесами функціонування та розвитку;
протиріччя між функціонуванням та структурою.

Принципово важливою особливістю є те, що протиріччя компонентів систем мікрорівня, накопичуючись, відбиваються і на макрорівні. У свою чергу, протиріччя макрорівня неминуче відбиваються на протиріччях та розвитку систем нижчих рівнів.

Можливості вирішення протиріч відбувається трьома способами:

- мінливістю (адаптацією);
- спадковістю (відтворенням);
- відбором, що відбувається у процесі конкуренції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Klus Y. I. Corporate governance innovation in industrial enterprises using methods controlling/ Y. I. Klus // Economics, management, law: problems and prospects : Collec. of Scient. Articles. United Kingdom: Agenda Publishing House, Coventry, 2015. Vol. 1. P. 199–203.
2. Микитюк П.П., Сенів Б.Г. Інноваційна діяльність: навчальний посібник Київ : Центр навч. літ. 2009. 320 с.
3. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. Тернопіль, 2003. 326 с.

УДК 338.45:338:504

ГРОД Михайло,
*аспірант,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка,
м. Київ, Україна*

БІЗНЕС-МОДЕЛІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ З ПОЗИЦІЙ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

Концепція циркулярної економіки поширюється як ідея та ідеал, із зазначенням її реальних та потенційних стейкхолдерів, масштабів та особливостей її застосування в різних секторах, однак можливості її імплементації на практиці обмежені та невизначені. Хоча в першому звіті, опублікованому Фондом Еллена Макартура у

2012 році [1], економіка замкнутого циклу постала саме як можливість для бізнесу. Десятиліття потому зацікавленість представників ділових кіл та академічних дослідників в концепції циркулярних бізнес-моделей вже не викликає сумнівів, і здебільшого циркулярність розглядається з позицій стійкості як складової сучасного ризик-менеджменту та стратегічного управління бізнес-процесами [2]. Поряд з розумінням можливостей, що пропонуються циркулярними бізнес-моделями, постає запит на вивчення різних бар'єрів та обмежень на шляху їхньої реалізації. При цьому чимало авторів визначають циркулярні бізнес-моделі, на відміну традиційних чи лінійних бізнес-моделей, як статичну концепцію.

У цьому контексті циркулярна бізнес-модель може бути визначена як модель, що діє у рамках замкнутих матеріальних циклів. В інтерпретації М. Антикайнена та К. Валкокарі [3], циркулярна бізнес-модель поєднує в собі створення цінностей зі звуженням, уповільненням або вибуттям окремих ресурсних циклів, при цьому циркулярні бізнес-моделі спрямовані на збереження вбудованої цінності та функціональності продуктів та матеріалів усередині них на максимально можливому рівні. Інші автори підходять до концепції циркулярної бізнес-моделі з інноваційної точки зору. У цьому напрямку основна увага приділяється динамічному процесу перенаправлення бізнес-моделей у бік більш стійких або циркулярних способів роботи. Проте компаніям та політикам прийдеться на практиці випробувувати функціональність економіки замкнутого циклу, незалежно від того, якими струнками не були б її академічні визначення, запропоновані представниками різних наукових шкіл. Більшість концептуальних основ, що стосуються бізнес-моделей замкнутого циклу, створюються з метою пов'язати науку про сталий розвиток з наукою про бізнес, або з метою класифікації існуючих прикладів успішних циклічних бізнес-кейсів.

Цілком передбачувано, що визначити вихідні передумови для створення циркулярних бізнес-моделей там, де вони не адаптовані, є викликом для стратегічного управління, з кількох причин.

1. Циркулярні заходи часто видаються за ефективні бізнес-рішення, проте акцент на більш тривалому терміні експлуатації продукту або використанні перероблених ресурсів як способів отримання прибутку не підтверджується на практиці в усіх секторах економіки.

2. Існуючі бізнес-моделі «продукт-послуга» часто видаються за циркулярні. Хоча ця бізнес-стратегія, безумовно, може сприяти

реалізації ланцюжків створення вартості замкнутого циклу в деяких випадках, наприклад, дозволяючи повертати продукти після їхнього використання, впровадження моделі «продукт-послуга» саме по собі не гарантує циклічності. Торгові автомати в їдальнях, наприклад, часто встановлюються на умовах підписаних контрактів із їхнього обслуговування: постачальник встановлює, обслуговує і навіть заправляє автомат за певну плату. Напої, однак, знаходяться в одноразових контейнерах, а сама машина не обов'язково ремонтується або переробляється після закінчення терміну служби. Відтак для компанії основна мета полягає в тому, щоб досягти циркулярності шляхом впровадження переробки, повторного використання, ремонту тощо на практиці, отримуючи при цьому прибуток.

На практиці інноваційні бізнес-моделі є ітеративним процесом, що передбачає практику створення, опрацювання та вдосконалення проєкту, продукту чи ініціативи, що включає експериментування та пілотування (проведення випробувань, у яких технологія чи рішення може довести свою ефективність в умовах підприємства) для отримання інноваційного досвіду і, зрештою, масштабування виробництва. Адаптація або зміна бізнес-моделі фірми або розробка бізнес-моделі для нового підприємства можуть бути викликані необхідністю вирішення проблем (зниження попиту, посилення конкуренції і т. д.), або можливістю скористатися новими можливостями (зміна вподобань клієнтів, нові технології, нові соціальні практики, зміни у політиці тощо). Як наслідок, інноваційні бізнес-моделі замкнутого циклу слід розглядати окремо від пов'язаних із нею технологічних і соціальних інновацій [4]. Перехід до економіки замкнутого циклу відповідає зміні парадигми у цих тісно переплетених типах інновацій, які передбачають прийняття ідеї, поведінки, системи, політики, програми, процесу, продукту чи послуги, які є новими для компанії та для суспільства.

Відповідно, технологічні інновації можна визначити як ітеративний процес, ініційований сприйняттям нового ринку та/або можливостей обслуговування для технологічного винаходу [5]. Це визначення стосується двох основних аспектів: щоб вважатися інновацією, цей новий технологічний винахід, заснований на процесах і результатах, має поєднуватися з виходом на ринок (ефект масштабу) та прийняттям кінцевими споживачами; технологічна інновація є ітеративним процесом і, таким чином, автоматично включає як перше впровадження інновації, так і повторне впровадження поліпшеної інновації.

Соціальні інновації визначаються як процес, що охоплює появу та прийняття нових рішень та процесів, які відповідають соціальній меті (цілям), одночасно змінюючи поведінку і, таким чином, призводячи до нових або покращених можливостей та відносин, а також до кращого використання активів та ресурсів. Соціальні інновації також ведуть до розвитку нових соціальних норм, спрямованих на те, щоб краще впоратися з потребами та проблемами, ніж існуючі стратегії. Після поширення та прийняття ці нові норми, відносини та поведінка ведуть до соціальних змін, які й можуть формувати запит на впровадження циркулярних бізнес-моделей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ellen MacArthur Foundation. Towards the Circular Economy: Economic and Business Rationale for an Accelerated Transition. Cowes, UK: Ellen MacArthur Foundation, 2012. URL: <https://www.aquafil.com/assets/uploads/ellen-macarthur-foundation.pdf>
2. Kirchherr J., van Santen R. Research on the circular economy: A critique of the field. *Resources, Conservation and Recycling*. 2019. Vol. 151. URL: <https://www.sciencedirect.com/journal/resources-conservation-and-recycling/vol/151/suppl/C>
3. Antikainen M., Valkokari K. A Framework for Sustainable Circular Business Model Innovation. *Technology Innovation Management Review*. 2016. Vol. 6. P. 5–12. URL: https://www.researchgate.net/publication/326313064_A_Framework_for_Sustainable_Circular_Business_Model_Innovation/link/58ee50dbaca2724f0a289ffe/download
4. Резнікова Н.В., Рубцова М.Ю., Рилач Н.М. Інституційні важелі міжнародної конкурентоспроможності національної інноваційної системи: проблема вибору інструментів стимулювання інноваційних підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/16.pdf
5. Резнікова Н.В., Рубцова М.Ю., Івашенко О.А. Особливості міжнародної маркетингової стратегії високотехнологічних компаній в умовах глобального інноваційного суперництва. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/17.pdf